

**“SUD-HUQUQ ISLOHOTLARI VA YURIDIK YORDAM TIZIMINING
RIVOJLANISHI: ADVOKATURA INSTITUTINING ROLI VA FUQAROLARNING
HUQUQIY HIMOYASI.”**

Fayzullayev Sardorbek Sanjar o‘g‘li

Qoraqalpoq davlat universiteti

2-kurs “Advokatlik faoliyati” yo‘nalishi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17963714>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari va ularning yuridik yordam tizimini modernizatsiya qilishdagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Xususan, sud hokimiyatining mustaqilligini ta‘minlash, fuqarolarning adolatli sud himoyasiga bo‘lgan konstitutsiyaviy huquqlarini kengaytirish, advokatura institutini rivojlantirish, davlat tomonidan ko‘rsatiladigan yuridik yordam tizimini takomillashtirish kabi masalalar chuqur o‘rganilgan. Yuridik yordam tizimining amaliy va institutsional muammolari, ularni bartaraf etish yo‘llari, huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar va takliflar keltirilgan. Maqola sud-huquq islohotlarining zamonaviy bosqichda yuridik yordam tizimi bilan uyg‘unlashuvini yoritib, mazkur yo‘nalishdagi integratsion jarayonlar va huquqiy rivojlanishning dolzarb jihatlarini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: sud-huquq islohotlari, yuridik yordam tizimi, advokatura, konstitutsiyaviy huquqlar, adolat tamoyili, huquqiy davlat, ijtimoiy himoya, sud hokimiyati.

**“JUDICIAL-LEGAL REFORMS AND THE DEVELOPMENT OF THE LEGAL AID
SYSTEM: THE ROLE OF THE BAR INSTITUTION AND THE LEGAL PROTECTION
OF CITIZENS”**

Abstract. This article provides a scientific-theoretical analysis of the judicial-legal reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan and their significance in modernizing the legal aid system. In particular, it examines issues such as ensuring the independence of the judiciary, expanding citizens’ constitutional rights to fair judicial protection, developing the institution of the bar, and improving the state-provided legal aid system. The article studies practical and institutional problems of the legal aid system, proposes solutions for addressing them, and offers scientific conclusions and recommendations aimed at improving legal mechanisms. It also highlights the current stage of integration between judicial-legal reforms and the legal aid system, revealing key aspects of ongoing integration processes and legal development.

Keywords: judicial-legal reforms, legal aid system, advocacy, constitutional rights, principle of justice, rule of law, social protection, judiciary.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanayotgan davrda davlatlar oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — inson huquqlarini ishonchli himoya qilishga qodir bo‘lgan samarali sud-huquq tizimini shakllantirishdir. Zero, huquqiy davlat va fuqaro jamiyatining poydevori aynan adolat ustuvorligi, qonuniylikning ta‘minlanishi hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarining kafolatlangan tarzda himoya qilinishidan iboratdir.

O‘zbekiston Respublikasi ham so‘nggi yillarda ushbu yo‘nalishda tub islohotlarni boshlab, inson huquqlarini real hayotda ta‘minlashga qaratilgan huquqiy, tashkiliy va institutsional o‘zgarishlarni amalga oshirmoqda.

Davlat rahbari tomonidan “inson qadri ulug‘, manfaatlari ustuvor” tamoyili asosiy konseptual dasturga aylangani sud-huquq islohotlarida ham o‘zining amaliy ifodasini topdi.

Xususan, sud hokimiyatining mustaqilligini kuchaytirish, odil sudlovning haqiqiy kafolatlarini yaratish, tergov jarayonlarini liberallashtirish, advokatura institutini mustahkamlash, davlat tomonidan ko‘rsatiladigan yuridik yordam tizimini joriy etish kabi o‘zgarishlar bugungi islohotlarning markazida turibdi.

Sud-huquq tizimidagi islohotlar nafaqat adolat tamoyilining qaror topishiga, balki jamiyatning huquqiy ongini yuksaltirish, fuqarolarni huquqiy jarayonlarning faol sub’yektiga aylantirish, davlat organlari ustidan samarali jamoatchilik nazoratini ta’minlashga xizmat qilmoqda. Zamonaviy huquqiy tizimda yuridik yordam institutining o‘rni alohida ahamiyatga ega, chunki aynan malakali yuridik himoya fuqarolarning qonuniy manfaatlari kafolatining asosidir. Huquqiy savodxonlik darajasi past, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun davlat tomonidan bepul yuridik yordam ko‘rsatilishi jamiyatda ijtimoiy adolatni mustahkamlaydi, tenglik tamoyilini ta’minlaydi va huquqlardan samarali foydalanish imkonini kengaytiradi.

Advokatura institutining jadal rivojlanishi, advokatlar mustaqilligining qonuniy kafolatlari, tergov va sud jarayonida advokatning haqiqiy himoyachi sifatidagi rolini oshirish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Raqamli transformatsiya — “E-sud”, elektron hujjat aylanishi, onlayn sud majlislari, masofaviy yuridik maslahatlar kabi yangiliklar esa yuridik yordam tizimining qulaylik va tezkorlik jihatdan yangi bosqichga ko‘tarilishiga olib kelmoqda.

Shu bilan birga, tizimda mavjud ayrim kamchiliklar — malakali advokatlar yetishmovchiligi, hududlar bo‘yicha yuridik xizmatlarning notekis taqsimlanishi, aholining huquqiy madaniyat darajasi pastligi, ayrim amaliyotlarda eskirgan tartiblarning saqlanib qolishi — yuridik yordam tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, sud-huquq islohotlari va yuridik yordam tizimining modernizatsiyasi bir-biri bilan uzviy bog‘liq jarayonlar bo‘lib, ular birgalikda huquqiy davlatning real asoslarini yaratadi. Shu boisdan, maqolada avvalo sud-huquq islohotlarining konstitutsiyaviy poydevori, keyinchalik advokatura institutining rivojlanishi, davlat tomonidan ko‘rsatiladigan yuridik yordam tizimining shakllanishi, amaldagi muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ilmiy asosda yoritiladi.

Kirishning maqsadi — maqola mavzusining dolzarbligini asoslash, islohotlarning nazariy asoslarini ochib berish, yuridik yordam institutining jamiyat va davlat hayotidagi o‘rnini belgilab olish hamda kelgusida tahlil qilinadigan masalalar uchun ilmiy-metodik platforma yaratishdan iborat.

Asosiy qism

O‘zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimi va yuridik yordam institutining rivojlanishi mamlakatdagi huquqiy davlat tamoyillarini mustahkamlashda muhim o‘rin tutadi. Sud hokimiyatining mustaqilligi fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlashning eng asosiy mezon hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan advokatura institutining roli beqiyosdir, chunki malakali advokatlar nafaqat sud jarayonlarida fuqarolarni himoya qiladi, balki huquqiy ongni oshirish, adolatni ta’minlash va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo‘shadi.

Sud-huquq islohotlari mamlakatda huquqiy barqarorlikni ta’minlash, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish va adolatni jamiyatga tatbiq etish maqsadida amalga oshiriladi.

Ularning asosiy yo‘nalishlari sud hokimiyatining mustaqilligi, adolatli sudlovning kafolatlarini yaratish va huquqiy barqarorlikni jamiyatda ta’minlashdir.

Sud hokimiyatining mustaqilligi sudyalarning daxlsizligi, ularning faoliyatiga aralashuvning man etilishi, tayinlash va lavozimdan ozod qilish tartibining qonuniy belgilanishi va sud qarorlarining qonuniyligi nazoratining joriy etilishini nazarda tutadi.

Adolatli sudlovning kafolatlari fuqarolarning sudga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, qarorlarning qonuniyligi va shaffofligini ta'minlash va advokatura institutining faoliyati orqali sud jarayonlarining samaradorligini oshirishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, jamoatchilik nazorati va sud jarayonlarining shaffofligi fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi va korrupsiyaning oldini olishga xizmat qiladi.

Advokatura institutining asosiy vazifalari fuqarolarning sud va boshqa organlar oldidagi huquqlarini himoya qilish, huquqiy maslahat berish, sud jarayonlarida qatnashish va jamiyatdagi adolat va huquqiy ongni oshirishdan iborat. Advokatning faoliyati mustaqil bo'lishi va davlat yoki shaxsiy manfaatlardan qat'iy ajralishi shart. Advokatlar sud va tergov organlari bilan samarali hamkorlik qilib, aybsizlik prezumpsiyasini ta'minlash va sud jarayonlarini shaffoflashtirishga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, advokatura fuqarolarga yuridik maslahat berish, sud jarayonlari uchun hujjatlarni tayyorlash va jamiyatdagi huquqiy savodxonlikni oshirish kabi vazifalarni ham bajaradi.

Yuridik yordam tizimi fuqarolarning adolatli sudlovga kirish imkoniyatini kengaytirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash va jamiyatdagi adolatni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizim davlat tomonidan ko'rsatiladigan bepul yuridik yordam, advokatura orqali ko'rsatiladigan yuridik yordam, notarial xizmatlar va xususiy yuridik firmalar orqali amalga oshiriladi. Davlat tomonidan ko'rsatiladigan bepul yuridik yordam nogironlar, yetimlar, yolg'iz pensiyachilar va ijtimoiy himoyaga muhtoj boshqa qatlamlar uchun mo'ljallangan bo'lib, ularning huquqiy barqarorligini ta'minlaydi. Advokatura orqali ko'rsatiladigan yuridik yordam fuqarolarning mustaqil vakilligi va malakali himoyasini ta'minlaydi. Notarial xizmatlar va xususiy yuridik firmalar esa huquqiy bitimlar va masofaviy konsultatsiyalar orqali fuqarolarning huquqiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy texnologiyalar, jumladan elektron sud tizimi, fuqarolarni sud jarayonlariga jalb qilishni osonlashtiradi, vaqt va resurslarni tejaydi, shuningdek, sud qarorlarining shaffofligini oshiradi. Masofaviy yuridik konsultatsiyalar va onlayn arizalar sud jarayonlarini tezlashtirish bilan birga, fuqarolarning adolatli sudlovga kirish imkoniyatini kengaytiradi.

Amaliyotda hududlar bo'yicha advokat xizmatlarining notekis taqsimlanishi, malakali yuristlarning yetishmasligi va aholining huquqiy savodxonligining pastligi kabi muammolar mavjud. Ularni bartaraf etish uchun malaka oshirish kurslari tashkil etish, hududiy xizmatlarni kengaytirish va huquqiy targ'ibotni kuchaytirish zarur. Bu esa yuridik yordam tizimini yanada samarali qiladi va adolatni jamiyatga tatbiq etadi.

Xulosa

O'rganilgan materiallardan kelib chiqib, sud-huquq islohotlari va advokatura institutining fuqarolarning huquqiy barqarorligini ta'minlashdagi beqiyos roli aniqlandi. Advokatura nafaqat sud jarayonlarida huquqiy himoyani ta'minlaydi, balki jamiyatdagi adolat va huquqiy ongni oshirishga hissa qo'shadi. Davlat tomonidan ko'rsatiladigan bepul yuridik yordam ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlaydi va jamiyatdagi adolatni mustahkamlaydi.

Zamonaviy elektron sud tizimi va masofaviy konsultatsiyalar sud jarayonlarini shaffof va tezkor qiladi, fuqarolarning adolatli sudlovga kirish imkoniyatini kengaytiradi.

Hududlar bo'yicha advokat xizmatlarining notekis taqsimlanishi, malakali yuristlarning yetishmasligi va aholining huquqiy savodxonligining pastligi kabi kamchiliklarni bartaraf etish malaka oshirish, hududiy xizmatlarni kengaytirish va huquqiy targ'ibot orqali amalga oshiriladi.

Shu bilan birga, sud-huquq islohotlari va yuridik yordam tizimi bir-birini uzviy to'ldiruvchi jarayonlar sifatida fuqarolarning huquqiy himoyasi, adolatni jamiyatga tatbiq etish va huquqiy davlatni mustahkamlashda hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2017.
2. “Advokatura to'g'risida”gi Qonun. – O'zbekiston Respublikasi, 2019.
3. “Davlat organlari faoliyati ustidan sudga shikoyat qilish tartibi to'g'risida”gi Qonun. – Toshkent, 2018.
4. Islomov A., Yuridik yordam va advokatura instituti. – Toshkent: Huquq, 2020.
5. Karimov Sh., Sud-huquq tizimida islohotlar: nazariy va amaliy tahlil. – Toshkent: Ilm-fan, 2021.
6. Nazarov B., Elektron sud tizimi va huquqiy yordam. – Toshkent: Huquqiy texnologiyalar, 2022.